

13e jaargang
nummer 9
november 1977

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Th. Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postg'ro 307695

E E N " L I N K S E " O M R O E P O F E E N

" L I N K S E " T V , W A T I S D A T ?

De heer A.A.M. Kooyman, sociologisch doctorandus en als stafmedewerker en persvoorlichter verbonden aan de VPRO, is half september tot doctor in de sociologie gepromoveerd op een proefschrift dat gewijd is aan de problemen van wat hij "een links televisiebeleid" noemt 1). De auteur houdt zich daarin bezig met het merkwaardige verschijnsel - althans merkwaardig voor hem en voor een aantal andere lieden in televisieland - dat uitgerkend de "linkse" televisie, die zich in het bijzonder tot de arbeiders richt, juist bij de arbeiders het minste aanslaat.

Dr. Kooyman drukt het nog krasser en ook precieser uit dan wij het hier geformuleerd hebben. In een van de aan het proefschrift toegevoegde stellingen verklaart hij, dat hoe "linkser" en "progressiever" eeb bepaald televisieprogramma is, des te minder het door de arbeiders wordt gewaardeerd. Elders voegt hij daaraan toe, dat de door hen versmade uitzendingen door de "hogere sociale klasse" prachtig worden gevonden; dat de arbeider iets heel anders van de televisie verwacht dan zijn gretige begunstiger hem schenkt en dat het beleid van de "linkse" televisiebazen hun publiek snel irriteert.

"Hoe komt het", aldus Kooyman, "dat links in de omroep, VARA en VPRO, al jaren een op zijn best stagnerend bestaan leiden, terwijl pseudo-neutrale omroepen als de TROS stormachtige groei vertonen?" Kooyman is des te meer verbaasd over deze ontwikkeling omdat volgens berekeningen 60% van de bevolking moet worden gerekend tot de arbeidersklasse, die bij ingrijpende maatschappelijke hervormingen het meeste belang zou hebben. "Zou dit leger der bezitlozen dan geen verwantschap moeten voelen met VARA en VPRO, die blijkens hun doelstellingen opkomen voor de sociaal-zwakken", zo vraagt hij zich af.

---

1) Dr. A.A.M. Kooyman, "de marges van een links televisiebeleid", uitgeverij Coutinho, Muiderberg; 164 blz.; prijs f 19,50.

Wat Kooyman als een merkwaardig verschijnsel beschouwt, is voor ons een vanzelfsprekendheid. Zijn vraag of niet juist de arbeidersklasse zich "thuis" zou moeten voelen bij de VARA en de VPRO beantwoorden wij zonder aarzeling *ontkennend*, een ontkenning waarvoor wij diverse redenen kunnen aanvoeren.

In de eerste plaats: als Kooyman konstateert dat de arbeiders toch het meeste belang hebben bij ingrijpende maatschappelijke hervormingen, dan is dat een opmerking die - afgezien van de vraag of hij met ingrijpende maatschappelijke hervormingen nu wél of niet hervormingen bedoelt die een einde maken aan de bestaande klassenscheiding - er geheel aan voorbijgaat dat de arbeiders niet naar maatschappelijke veranderingen, niet - om het grote woord maar te gebruiken - naar revolutie streven, maar naar lotsverbetering, naar een verbetering van hun *materiële positie*. Nu zijn wij de laatsten om te betwisten dat dit streven naar materiële lotsverbetering een omwentelende faktor is; wij houden het zelfs voor de *enige* werkelijke revolutionaire kracht in de samenleving. Echter, maatschappelijke veranderingen zijn een *konsekwentie* van de dagelijkse strijd om lotsverbetering, een konsekwentie, die de arbeiders een zorg zal zijn.

Bij de "linkse" intellectuelen, waartoe ook zij gerekend moeten worden die hun stempel drukken op het "linkse" televisiebeleid, ligt het precies omgekeerd. Zij interesseren zich voor maatschappelijke veranderingen, wat zij daar dan ook mee bedoelen mogen. Omdat sommigen van hen min of meer beseffen 2), dat er een verband bestaat tussen maatschappijverandering en arbeidersstrijd tonen deze óók wel interesse voor de laatste, maar dan altijd een uit hun verlangen naar maatschappijhervorming *afgeleid* interesse. Zij houden zich met de arbeidersstrijd slechts *indirekt* bezig en uitsluitend voor zover zij dat van betekenis achten voor hun politieke idealen. Zij bezien de strijd van de arbeiders niet *direkt*, niet met het oog van de arbeider. Zij bezien die strijd helemaal niet wanneer hij met hun politieke idealen in lijnrechte tegenspraak is 3).

Als "linkse" intellectuelen over de strijd van de arbeiders spreken, dan spreken zij over datgene wat *zij* onder de strijd van de arbeiders verstaan, dat wil zeggen: zij spreken over datgene wat de strijd van de arbeiders volgens hen zou *moeten* wezen. Met de *werkelijke* strijd van de arbeiders heeft het nauwelijks iets te maken en het heeft er des te minder mee te maken naarmate die "linkse" intellectuelen geprononceerder "linkse" opvattingen hebben. Wat aan de arbeidersklasse als "links televisiebeleid" gepresenteerd wordt is niet datgene wat de arbeiders interesseert, maar datgene wat de arbeiders volgens de "linkse" intellectuelen zou *moeten* interesseren.

Zodra de "linkse" intellectuelen in televisieland met hun neus op het keiharde feit worden gedrukt, dat de arbeiders aan hun politieke boodschap geen boodschap hebben, wijten zij dat niet aan de boodschap maar aan de

-
- 2) Vaak is er minder sprake van een besef dan wel van napraten.
  - 3) Wij hebben jeugdige "linkse" intellectuelen wel eens verweten, dat zij zich niet zozeer voor de klassenstrijd dan wel voor de revolutie interesseerden en dat op hetzelfde ogenblik, dat men hun zou bewijzen dat de revolutie een kwestie van Sint Juttemis was, hun belangstelling voor de arbeidersstrijd als sneeuw voor de zon zou verdwijnen.

verpakking. Alsof een geheelonthouder wél verheugd zou zijn met een fles whisky indien deze maar in een blauw-papiertje wordt gewikkeld.

Hoewel in mindere mate - waarover aanstonds meer - geldt dit ook voor dr. Kooyman, die wil inhaken op het bestaande kijkgedrag van de arbeiders-klasse en die uit dat kijkgedrag de konklusie trekt, dat informatie (bedoeld is: de informatie die de "linkse" intellektuelen voor de arbeiders zo broodnodig houden) vermengd moet worden met amusement en dat daarbij een juist (hij bedoelt kennelijk: een voor arbeiders begrijpelijk) taalgebruik moet worden gehanteerd 4).

Over het kijkgedrag van de arbeiders zegt dr. Kooyman, dat zij de televisie als een "huisbioskoop" beschouwen en dat zij van de programma's vooral herkenbaarheid, ontspanning en rust verwachten, van de "linkse" televisiebazen echter juist confrontatie, discussie en kontroverse voorgezet krijgen. Het "linkse" televisiebeleid, aldus de derde der bij het proefschrift gevoegde stellingen, "wil de tv hanteren als een medium dat de kritische vermogens van de kijker prikkelt en hem tot stellingname uitdaagt."

Naar aanleiding hiervan merken wij op, dat een volstrekt onherkenbaar programma natuurlijk nooit de kritische vermogens kan prikkelen, maar dat een herkenbaar programma niet persé iets anders hoeft te zijn dan een programma dat dit wél doet. Wij kunnen dat gemakkelijk met twee voorbeelden illustreren.

Enkele jaren geleden bracht de televisie enkele beelden van een staking bij de Britse postwerkers. Men zag hoe Tom Jackson, de sekretaris-generaal van de U.P.W. 5) tijdens een meeting in het Londense Hydepark de opheffing van die staking bekend maakte en daarop door de verbolgen arbeiders, die in massa de strijd wilden voortzetten, werd uitgescholden en uitgefloten. Wij zouden dat bepaald een herkenbaar programmaonderdeel willen noemen; wij zijn er tevens van overtuigd, dat het kijkende arbeiders tot stellingname en tot kritische opmerkingen aan het adres van Tom Jackson heeft geprikkeld. Precies hetzelfde geldt voor een passage uit de film die - eveneens een paar jaar terug - door de VPRO vertoond werd en die de staking bij de hoogovens tot onderwerp had. Men zag hoe Arie Groenevelt, nadat de president van de Haarlemse rechtbank het optreden van de industriebonden onrechtmatig had verklaard, zich naar het bedrijf spoedde om het einde van de aktie aan te kondigen en hoe zijn woorden bij de arbeiders daar heftige emoties wekten en hun vijandige gebaren ontlokten.

Overigens moeten wij er wel op wijzen dat het bij deze twee voorbeelden om uitzonderingen gaat die de hierboven gemaakte opmerkingen over het "linkse" televisiebeleid geenszins aantasten. Dat is des te minder het geval omdat de beschreven scène met Groenevelt min of meer toevallig, als men wil: per ongeluk in de bewuste film voorkwam. De rolprent als zodanig werd allerminst door een kritische instelling ten opzichte van de vakbeweging gekenmerkt.

- 4) Een typisch staaltje van het taalgebruik van dr. Kooyman zelf willen wij onze lezers niet onthouden. Waar hij zich afvraagt of het leger der bezitlozen geen verwantschap zou moeten voelen met VARA en VPRO, gebruikt hij niet het goede Nederlandse woord "verwantschap" maar spreekt hij van "affiniteit".
- 5) U.P.W.: Union of Postal Workers, de bond waarbij de meerderheid van het Britse PTT-personeel is aangesloten.

Om tot het proefschrift van dr. Kooyman terug te keren, wij hebben het niet zelf onder ogen gehad maar slechts kennis kunnen nemen van de tamelijk uitvoerige beschouwingen daarover in twee landelijke dagbladen waaraan ook onze citaten zijn ontleend. In één daarvan treffen wij een passage aan, waarvan het ons niet helemaal duidelijk is of zij uit de pen van de bewuste journaliste 6) stamt, dan wel een weergave is van dr. Kooymans uiteenzettingen. We veronderstellen het laatste maar mocht dit niet zo zijn dan doet dat er niet zo heel veel toe; Het daar geschrevene houdt in elk geval ten nauwste verband met de kwestie die wij hier behandelen.

In de passage die wij op het oog hebben wordt verwezen naar de opvattingen van een socioloog, genaamd Merton, volgens wie "de lagere klasse, vermoedelijk tengevolge van haar opvoeding, meer gevoelig is voor informatie die zich in haar eigen plaatselijke of persoonlijke sfeer afspeelt." Daartegenover - zo verneemt men - stelt Merton een ander Type mensen: het soort met de bredere horizon, zoals hij zich uitdrukt.

De zienswijze van Merton, die er op neerkomt dat de arbeiders een beperkte, de intellektuelen daarentegen een brede of bredere horizon zouden hebben, delen wij uiteraard niet. Maar zijn - wat aarzelende - opmerking over de "opvoeding", dat wil zeggen over het feit, dat aan het arbeiderskind in de kapitalistische maatschappij slechts bitter weinig mogelijkheden tot intellektuele vorming worden geboden (wat heel iets anders zeggen wil dan dat het een beperkte horizon zou hebben) nodigt als het ware uit zich niet alleen daarin nader te verdiepen, maar ook in de positie van de arbeidersklasse in het algemeen, omdat onderwijs en opvoeding, taalgebruik en belangstellingsgebied daarvan natuurlijk niet zijn los te maken. Of Merton dat doet wordt in het krantenartikel niet vermeld. Noch in het ene, noch in het andere stuk dat wij over Kooymans proefschrift lezen wordt op deze kant van de kwestie ingegaan. Of de schrijver daarvan het zelf wél gedaan heeft wagen wij te betwijfelen, ook al komt hij dan tot de konklusie, dat de mogelijkheden van "een links televisiebeleid maar zeer beperkt" zijn.

Waarom wenst de arbeider - zoals de televisiesociologen ons vertellen - dat het kijken naar de buis hem "ontspanning en rust" geeft? Wij menen de vraag niet beter te kunnen beantwoorden dan door hier weer te geven wat een Amerikaanse staalwerker ten beste gaf toen iemand eens naar zijn levensomstandigheden informeerde 7):

"...Ik moet verdomd hard werken en als ik thuiskom wil ik zitten en rondhangen..., rijkeluis! kinderen zijn bezeten van politiek; waarom? Omdat ze er de tijd voor hebben. Het is niet zo, dat de arbeider stom is. Hij is moe, dat is alles. Soms neem ik wel es een boek ter hand, een boek dat al wekenlang in een la ligt, dan ben ik te moe om er in te lezen... Dacht je dat ik m'n neus in een boek kon steken? Vergeet het maar. Ik ken een vent van 57. Weet je wat die tegen me gezegd heeft? 'Mike, ik ben oud en altijd moe'. Het begint al op het werk. Zodra m'n hand de machine

---

6) Susanne Piët in NRC-Handelsblad van 23 september j.l.

7) Wij citeren uit het boek "Working" ("Werken") door Studs Terkel uit Chicago, dat in 1972 in New York verscheen en dat bestaat uit een groot aantal, vermoedelijk op de band opgenomen interviews met Amerikaanse arbeiders. Aldaar blz. 3 t/m 7.

bedient houden mijn hersens op met denken... Als ik thuiskom dan maak ik ruzie met m'n vrouw, al is het maar kort. Dan zet ik de tv aan en wordt ziek van het nieuws. Daarom kijk ik er ook niet veel naar. Ik kijk naar wat anders, een alternatief daarvoor. Ik wil niet geërgerd naar bed gaan. Ik moet me ontspannen..."

Een extreem voorbeeld? Mogelijk. Maar niettemin een *kenmerkend voorbeeld*, dat precies aangeeft wat er te koop is en wat er speelt. En een voorbeeld ook, dat verklaart hoe of het komt dat - zoals W. Jungman ons in "Het Parool" 8) vertelt - uit onderzoeken is gebleken, dat in het VPRO-publiek en meer nog in de VPRO-samhang de meer welgestelden en de meer bevoorrechten (die een betere woning, een betere beroepsopleiding en meer vrije tijd hebben) zo sterk zijn vertegenwoordigd..

Even verder lezen we in Jungman's stuk - in een passage waarvan wederom niet duidelijk is of ze nu uit zijn pen is gevloeid dan wel uit die van Kooyman - dat "de theorie wil dat het Nederlandse volk zich na een dag of na een week van ploeteren en zwoegen dodelijk vermoeid neersat om te gaan kastje kijken." Wie dit ook nog hebben geschreven, het is een vergissing. Niet de *theorie* wil het zo, het is de *praktijk*. De theorie - de theorie van de "linkse" televisiemakers dan - wil het juist anders. Die verkondigt dat de arbeiders de aangewezenen zijn om maatschappij-kritische "boodschappen" te consumeren zonder rekening te houden met hun lichamelijke en geestelijke konditie en voorbijgaand aan het feit dat de kritische vervaardigers van die boodschappen de maatschappij door een geheel andere bril bezien dan zij tot wie ze gericht zijn.

Bij deze theorie zet Kooyman terecht een aantal vraagtekens. Maar z'n reeds vermelde konklusie dat de mogelijkheden voor een zogenaamd "links" televisiebeleid *beperkt* zijn (wat iets anders is dan onmogelijk) heeft met onze kritiek op de "linkse" theorie weinig, of liever niets te maken. Hij ziet de voor de "linkse" televisie zo teleurstellende feiten maar schijnt nauwelijks een poging te doen tot hun maatschappelijke oorzaken door te dringen. Inplaats daarvan houdt hij zich kennelijk met communicatie-theorieën bezig met behulp waarvan hij een antwoord tracht te vinden op de vraag hoe de beperkte mogelijkheden van de "linkse" tv het beste kunnen worden gebruikt.

De verklaring voor een dergelijke handelwijze is naar onze mening deze, dat dr. Kooyman weliswaar "socioloog", maar als zodanig in de eerste plaats een *ideoloog* is. Interessant zijn in dit verband enkele mededelingen van Jungman 9):

"Adrianus Antonius maria Kooyman, die in 1943 werd geboren in Nieuwe Amstel, mocht docleren en ging in 1961 naar de katholieke universiteit in Nijmegen.... In 1969 - Nijmegen was Nijmegen niet meer 10) - deed hij met wat vrienden, jeugdwerkers en medestudenten, voor het eerst van zich horen.... Zij hadden samen de Omroep 2000 opgericht. Doel daarvan: luddieke maatschappijkritiek, maar ook: 'Revolutionaire activiteiten op efficiënte manier coördineren en de versplinterde krachten van de revolutie bundelen.

---

8) Rubriek "Microvisie" van 27 september j.l.

9) Zie de reeds genoemde aflevering van zijn rubriek "Microvisie".

Omroep 2000 brengt zodoende de realisatie van een onmogelijk lijkende revolutie een stuk dichterbij."

De lezer ziet het: ook Kooyman behoorde eens tot die politieke idealisten in wier denken niet de klassenstrijd van de arbeiders, maar "de revolutie" de centrale plaats inneemt. In de door Jungman geciteerde doelstelling van de Omroep 2000 is deze dan zelfs "een onmogelijk lijkende revolutie" die met behulp van een soort "wonder" - in dit geval het technische wonder van radio en televisie - "dichterbij" zou kunnen worden gebracht.

Eenmaal afgestudeerd en in dienst getreden van de "VPRO-elite" schijnen zijn opvattingen geenszins te zijn geëvolueerd. In zijn proefschrift stelt hij, dat "de opvattingen van Marx over de arbeidersklasse als gangmaker voor maatschappelijke hervormingen nu niet meer zo vanzelfsprekend zijn als in de 19e eeuw." Jungman, die hiervan melding maakt, tekent daarbij aan, dat het hem niettemin voorkomt, dat Kooyman uitgaat van een te "Nijmeegs-idealistisch" beeld. "Ook binnen die als eenheid aangeduide arbeidersklasse", zo vervolgt Jungman, "staat slechts een spraakmakende minderheid ingrijpende maatschappijhervormingen voor. De jaren waarin dat (schijnbaar?) anders was, die van de politiek-culturele eenheid, zuil, van SDAP, rode vakbeweging, rode krant, rode jeugdbeweging, rode omroep en rood koor, dat zong van de Dag die Komt, liggen ver achter ons."

Ons commentaar hierop: zij die voor ingrijpende maatschappelijke hervormingen ijveren hebben nooit als een minderheid deel van de arbeidersklasse uitgemaakt, doch zijn steeds een groep *daarbuiten* geweest, die pretendeerde *vóór* de arbeiders te spreken. Deze laatsten stemmen dáárin met elkaar overeen dat zij verkopers van arbeidskracht zijn en als *zodanig* vormen zij een maatschappelijke categorie. Zowel in de negentiende als in de twintigste eeuw waren zij één in hun strijd voor lotsverbetering, maar zij hebben zich nimmer gekenmerkt door eenheid van denkbeelden. De eenheid van de arbeidersklasse is een *praktische*, géén *ideologische*.

Als Jungman herinnert aan de tijd van wat wel "de rode familie" wordt genoemd, dan merken wij op dat deze familie slechts bijeengehouden werd door een *praktisch* politiek streven, dat op de emancipatie van het proletariaat binnen de burgerlijke maatschappij gericht was en aan de behoeften van het volledig ontwikkelde, moderne kapitalisme beantwoordde. Wie meent dat er in die tijd zoiets als een ideologische eenheid binnen de arbeidende klasse zou hebben bestaan laat zich inderdaad misleiden door de schijn.

-
- 10) Jungman doelt hier op het feit, dat in de jaren zestig in deze stad van Karel de Grote de, naar de door hem gestichte scholen genoemde, het katholicisme steunende, *scholastiek* de filosofische ereplaats moest afstaan aan de scholastiek van 't bolsjewisme. Weliswaar bleef het beeld van de H. Thomas van Aquino op zijn sokkel voor de gehoorzaal van de Nijmeegse universiteit tronen maar Lenin en Mao Tse-toeng werden er de heiligen der studenten. Voor zover er aan de hogeschool aldaar nog Jezuiten werden gekweekt behoorden zij tot het soort dat zich met Moskou méér verwant voelt dan met Rome. Velen in het land meenden ten onrechte dat "Nijmegen" een knieval had gemaakt voor de filosofie van het marxisme.

Die schijn werd daardoor gewekt, dat met de verbetering van het kapitalisme ook een proletarisch belang gediend was. De *politieke* strijd van "de rode familie" en de strijd van de arbeiders voor lotsverbeteringen vielen samen. Naarmate de emancipatie der arbeiders binnen de burgerlijke maatschappij in zicht kwam, werd tevens zichtbaar dat deze burgerlijke emancipatie met een slechting van de klassenbarrière niets te maken had en dat de klassenscheiding heel iets anders was dan de *politieke* scheiding tussen "de rode familie" en andere politieke families. De schijn werd opgeheven. Inplaats van de politieke tegenstellingen - waarvan de betekenis in 't moderne kapitalisme voortdurend afnam - traden de *sociale* tegenstellingen op de voorgrond. Het lot van "de rode familie" was daarmee bezegeld.

Het is allerm minst toevallig dat Jungman in een beschouwing over het proefschrift van dr. Kooyman over deze "rode familie" komt te spreken. De vergelijking dringt zich als het ware op. Dat zij uiteengevallen en ten onder is gegaan en dat de "linkse" televisie voor haar moeizaam bestaan moet vechten is aan dezelfde ontwikkeling toe te schrijven. Want wat is het zogenaamde "linkse" omroep- en tv-beleid? Niets anders dan het streven om vanuit bepaalde ideologieën vóór de arbeiders een problematiek aan de orde te stellen die niet de hunne is en dat in een tijd waarin voor de arbeiders ideologieën steeds minder gaan betekenen en zij met praktische problemen worstelen die zij alleen zélf kunnen oplossen.

"Linkse" intellectuelen worden daardoor gekarakteriseerd dat zij vinden dat hetgeen onder hén leeft, ook onder de arbeiders behoort te leven. Dr. Kooyman onderscheidt zich van velen daarvan in zoverre, dat hij ergens in zijn proefschrift dit type vergelijkt met een bepaald soort zendelingen dat de inboorlingen voor het ware geloof tracht te winnen met kraaltjes en spiegeltjes inplaats van met rationele overtuigings technieken. Maar 't betreft hier slechts een verschil in methode. Ook dr. Kooyman ijvert voor een politiek geloof, dat min of meer het geloof is van de oude arbeidersbeweging. Zulk een ijveren is een anachronisme geworden in een tijd, die niet meer aan die oude arbeidersbeweging, maar aan de totaal andere, autonome beweging van de arbeiders zélf behoort.

=====

W I E   K A N   H E L P E N ?

Eén van onze lezers mist verschillende nummers van "Daad en Gedachte". En toch wil hij zo graag alle jaargangen compleet hebben. Daarom een verzoek aan onze lezers hem te helpen. De ontbrekende nummers zijn:

Jaargang 1965: alle nummers;
" 1966: nummers 2, 4, 5, 8 en 12;
" 1967: " 2, 3, 4, 7 en 10;
" 1968: " 3, 4, 5 en 9;
" 1969: " 11 en 12;
" 1970: " 6, 7 en 8;
" 1971: " 3;
" 1972: " 9, 10 en 11.

Wie wat van deze nummers in bezit heeft en ze wil missen, wordt verzocht deze aan ons te zenden. Wij zullen er dan voor zorgen dat de betreffende lezer ze krijgt. Van zijn dank kan men overtuigd zijn.

REVOLUTIE EN CONTRA-REVOLUTIE

IN SPANJE

CAJO BRENDEL: "Revolutie en Contra-revolutie in Spanje". Een uitgave van "Het Wereldvenster" te Baarn. 416 pagina's. Prijs f 44,50.

Er is, geloof ik, geen gebeurtenis in de geschiedenis van deze eeuw, die zozeer de aandacht heeft getrokken als de burgeroorlog in Spanje van 1936-1939, behoudens dan wellicht de Russische revolutie. Welzeker, over de Duitse revolutie in de eerste jaren na de eerste wereldoorlog is veel geschreven. Maar ik ben ervan overtuigd, dat het bij lange na niet haalt bij al de publikaties over de Spaanse burgeroorlog. Ja, ik vraag me zelfs af of er over de Russische revolutie wel zoveel is gepubliceerd als over de strijd tegen de fascistische troepen van generaal Franco, die in juli 1936 in opstand kwamen tegen de Spaanse republiek. Nog regelmatig komen er boeken uit, die de Spaanse burgeroorlog tot onderwerp hebben. Zo is in Nederland twee jaar geleden nog 't boek van Jacques P. Giele verschenen, dat het "Arbeiders-zelfbestuur in Spanje" in de jaren 1936-1939 behandelt. Maar niet alleen in Nederland, ook in het buitenland verschijnen er nog regelmatig boeken over de Spaanse burgeroorlog.

In alle oprechtheid vraag je je af, of het nu zo nodig moest, dat ook Cajo Brendel aan die vloed van boeken over de Spaanse burgeroorlog er een-tje toevoegt. Is het onderwerp dan door de diverse auteurs - Spanjaarden, Fransen, Amerikanen, Duitsers, Engelsen, Italianen, Nederlanders, enz. - nog niet uitputtend genoeg behandeld? Kan Brendel ons dan, na meer dan 40 jaar nog iets nieuws over die Spaanse burgeroorlog vertellen? Zijn alle facetten daarvan nog niet voldoende belicht?

Na lezing van Brendel's boek kan ik niet anders dan met volle overtuiging de eerste en de derde vraag met "nee" beantwoorden en de tweede vraag alleen maar bevestigend. Brendel kan ons inderdaad nog iets nieuws vertellen en dat doet hij in zijn analyse van de Spaanse gebeurtenissen dan ook in ruime mate.

Ik meen dat we dit te danken hebben aan het feit, dat Brendel bij het analyseren van de Spaanse gebeurtenissen géén ideologische bril heeft opgezet. Hij gaat niet uit van de schijn, maar van de werkelijkheid. Hij heeft zich niet laten misleiden door "revolutionaire" leuzen of "socialistische" fraseologie. Heel duidelijk blijkt dat uit zijn beoordeling van de anarcho-syndicalistische vakbond, de CNT, die in Spanje een miljoenen-aanhang had. Duidelijk toont hij aan, dat er tussen de leiding van de CNT en de leden daarvan tijdens de burgeroorlog een diepe kloof ontstond, ja, dat de leiding van de CNT zich in meer dan één geval *tegen* de arbeiders keerde. Een veroordeling dus van de tactiek van de CNT? Geen sprake van. En dat is voor mij juist de grote waarde van het boek. Brendel laat zich niet leiden door morele of ethische overwegingen. Inplaats van de tactiek van de CNT te veroordelen maakt hij juist duidelijk waaróm de CNT (als organisatie) handelde zoals ze deed en maakt hij óók duidelijk dat de CNT niet anders kón handelen. Uit zijn werk komt de CNT dan ook tevoorschijn als

een organisatie die, net als de andere zogenaamde "linkse" organisaties, in wezen tot de burgerlijke maatschappij behoort. En toch doet hij in niets tekort aan de grootheid van de anarchistische arbeidersgeneraal Buenaventura Durruti of aan de heldhaftige strijd van de arbeiders van Barcelona, die zich in mei 1937 teweer stelden tegen een gezamenlijke aanval van de bolsjewiki en de Guardia Civil en waarbij de arbeiders in die strijd de CNT tegenover zich vonden, een CNT die er zich later op beriep te hebben geholpen bij het herstellen van de rust en orde in Barcelona en als beloning daarvoor aanspraak meende te kunnen maken op enige ministerzetels in de nieuwe centrale regering.

Dat de bolsjewiki alles hebben gedaan om een sociale revolutie in het strijdende Spanje te voorkomen hebben we in "Daad en Gedachte" reeds meermalen duidelijk uiteengezet. Ook Brendel doet dat natuurlijk in zijn boek, maar hij doet meer. Hij maakt tevens duidelijk waarom de bolsjewiki geen sociale revolutie wilden. Vele "socialistische" en libertaire auteurs hebben de bolsjewiki vanwege hun houding tijdens de Spaanse burgeroorlog veroordeeld. Niet aldus Brendel. In zijn analyse komt hij tot de konklusie dat de bolsjewiki - vurige staatskapitalisten als zij zijn - nimmer een sociale revolutie kunnen gedogen. Liever zien zij de macht aan de bourgeoisie toevallen dan aan de arbeidersklasse. Ook in 't kapitalistisch systeem kan het bolsjewisme gedijen en streven naar de verwezenlijking van haar doeleinden. Een proletarische revolutie echter zet alle partijen en voorhoedegroepen, van welk signatuur ook, aan de dijk en maakt een einde aan de overheersing van de ene klasse door de andere. En dat nu is juist het laatste wat de bolsjewiki willen. Het enige wat zij willen is 't overnemen van de beheersing der arbeidersklasse.

Ik zou zo door kunnen gaan met het aanhalen van voorbeelden, die aantonen hoezeer het werk van Brendel afwijkt van veel wat er over de Spaanse burgeroorlog is geschreven. Ik zelf ken geen werk dat de Spaanse gebeurtenissen zé diepgaand en zo vrij van alle ideologie behandelt. Maar de ruimte voor deze bespreking is beperkt. Laat ik daarom volstaan met nog enkele losse opmerkingen.

Brendel behandelt niet alleen de Spaanse burgeroorlog, maar heeft ook de voorgeschiedenis en de naweën daarvan bij zijn onderzoek betrokken. Tevens zijn de ontwikkelingen van na de verkiezingen van juni 1977 in zijn boek verwerkt.

Al met al vind ik het boek van Brendel een grote aanwinst. Het is onmisbaar voor een ieder die het wezenlijke van de Spaanse gebeurtenissen wil begrijpen. Als Brendel echter meent dat hij met dit werk de "linkse" groeperingen een dienst heeft bewezen, dan vergist hij zich deerlijk. Ik kan hem wel verzekeren dat vanuit de bolsjewistische hoek, maar ook vanuit de libertaire hoek, verguizing zijn deel zal zijn. Hij zal het al wel weten maar nu dan nog eens ervaren, dat het ondergraven van allerlei mythen, het ontmaskeren van allerlei ideologische frases en het aantonen van de werkelijke gang van zaken, geen bezigheid is waarmee men zich vrienden maakt. Hij zal er niet wakker van liggen en ook daarin heeft hij dan nog weer eens gelijk.

Geen kritiek dus? Nee, of het moest alleen de prijs zijn. Die is voor een arbeider nogal hoog. Toch hoop ik dat dit boek vele lezers zal vinden. Hij is het waard.

Jaap M.

D E G R U N W I C K - S H O W

In een vorig nummer van "Daad en Gedachte" hebben wij uitvoerig geschreven over de klassenstrijd in Groot-Brittannië. Wij hebben toen laten zien hoe door de arbeidersakties van onderop een zo grote bres werd geslagen in het zogenaamde Sociaal Contract, dat de - onder druk van hun leden geplaatste - bonden tenslotte niets anders konden doen dan zich verzetten tegen de verlenging daarvan met nog weer eens een jaar. Het middel waarmee de overkoepelende vakcentrale TUC, de Labourpartij en het ondernemersdom een einde hadden trachten te maken aan wat zij de "Engelse ziekte" noemen, was volkomen ondeugdelijk gebleken.

Tot de vele "wilde" akties waarvan het land in de jaren 1976 en 1977 getuige was kon het langdurige, op 20 augustus '76 begonnen konflikt bij het foto-ontwikkelbedrijf Grunwick in de Noord-Londense voorstad Dollis Hill nauwelijks worden gerekend. Hoewel het personeel - meerendeels Aziatische (Pakistaanse) arbeidsters - schrikbarend slecht werd betaald en de sekundaire arbeidsvoorwaarden erbarmelijk moesten worden genoemd 1), brak de staking niet, gelijk alle overige, vanwege een looneis uit, maar uit protest tegen het jaagsysteem en de manier waarop men er werd afgesnauwd. Zij verschilde ook in zoverre van praktisch alle andere stakingen, dat er bij deze geen sprake was van een konflikt tussen de arbeiders en de vakbeweging.

Het tegendeel was het geval. Weliswaar betrof het hier oorspronkelijk ongeorganiseerde staaksters en stakers, die geheel spontaan een eigen, uit twaalf personen bestaand strijdkomité vormden, doch niettemin was het geen onofficieel konflikt. Het strijdkomité wendde zich namelijk vrijwel terstond tot de APEX (Association of Professional, Executive, Clerical and Computer Staff) en deze kleine, zelfs voor vakbewegingsbegrippen weinig militante organisatie was onmiddellijk bereid de Grunwick-stakers als leden in te schrijven en hen te steunen.

De staaksters slaagden er niet in het bedrijf plat te leggen. Zij waren slechts een minderheid. Een groot deel van het (gekleurde) personeel bleef, uit vrees voor werkloosheid, ondanks de pressie die de postende stakers uitoefenden, aan de slag. Daarin kon natuurlijk de APEX geen verandering brengen, maar de bond probeerde, via overleg met de direktie, tot een gunstiger werkklimaat te geraken. Dat mislukte doordat Grunwick-direkteur George Ward niet tot een gesprek bereid bleek en weigerde de vakbond te erkennen.

Het gevolg was dat het konflikt zich voortsleepte en daarbij raakte de direkte aanleiding ertoe - gelegen in een ontslagkwestie - volkomen op

---

1) In een aan dit konflikt gewijde beschouwing in "De Groene" van 7 sept. '77 was sprake van een brutoloon van £ 25 per week waarvan schoon £ 19 (f 85) overbleef. "The Sunday Times" van 26 juni '77 vermeldde dat de Pakistaanse arbeidster Jayaben Desai op een uurloon van 75 pence werd aangenomen en dat zij tenslotte £ 36 thuisbracht na een werkweek van 50 uur. Bij die 50 uur kwam regelmatig verplicht overwerk. Bedroeg dat 6 uur per week of minder dan werd 25% extra betaald. voor de overuren daarboven werd 50% extra uitgekeerd.

de achtergrond. Erkenning of geen erkenning van de bond werd het belangrijkste geschilpunt. Daar het prestige van de vakbeweging aldus op het spel stond verleende ook de TUC zijn steun.

In de Britse pers en ook in de kontinentale werd aan de staking bij Grunwick aanvankelijk niet veel aandacht besteed. Andere conflicten, zoals de akties van de zeelieden, de arbeiders in de auto-industrie, de typografen en de staalwerkers, waren in feite veel belangrijker. Dat veranderde echter toen op een gegeven moment de Grunwick-staking allerlei neven-verschijnselen in het leven riep.

Dat kwam doordat allerlei "linkse" avant-garde-groepen - zoals Trotskisten en maoïsten - de staking bij Grunwick voor hun eigen doeleinden begonnen te gebruiken, of liever gezegd: te misbruiken. Leden van dergelijke groepen begaven zich naar Dollis Hill, schaarden zich met spandoeken voor de twee fabrieksingangen, leverden er soms vrij felle gevechten met de politie en deelden er pamfletten uit die minder met de situatie van 't Grunwick-personeel te maken hadden dan wel een bombastische propaganda voerden voor het eigen (politieke) standpunt van de groep 2). Hun optreden leidde ertoe, dat "The Sunday Times" op een gegeven ogenblik de gebeurtenissen in Dollis Hill kon karakteriseren als: "de Grunwick-show" 3).

Een ons persoonlijk bekende ooggetuige van de zich aldaar afspelende tonelen heeft deze karakteristiek van dit Britse blad "treffend juist" genoemd. In het bewuste artikel werd er melding van gemaakt, dat de "linkse" groepen er openlijk voor uitkwamen, dat zij de naast de fabriek gelegen straten van Dollis Hill als een soort van uitstalkast van hun opvattingen en denkbeelden beschouwden. Zoals de leden van de Britse heersende klasse en hun dames naar de paardenrennen in Ascot gaan om zich te laten zien, zo gingen trotskisten en maoïsten naar het Grunwick-bedrijf om zich te laten zien. "Grunwick", zei een van hen tot de verslaggever van "The Sunday Times", "is het Ascot van de linkerzijde". Dat klopte geheel en al met de indruk die onze vriend en ooggetuige opdeed. "Het schouwspel", zo vertelde hij ons, "heeft niets te maken met de in Groot-Brittannië aan de gang zijnde klassenstrijd:"

De demonstratieve optochten die enkele malen in de straten rond het Grunwick-bedrijf werden georganiseerd - en waartoe niet de staaksters maar "linkse" sympathisanten werden opgeroepen - hadden dat naar zijn zeggen al evenmin. Weliswaar verhinderde de aanwezigheid van een mensenmassa dat de onderkruipers door de dunne linie van stakingsposten heen konden dringen, maar dat was een toevallig effect, dat de organisatoren van de optochten allerminst hadden beoogd. Het bleek hun ook te ontgaan, ofwel zij stelden het niet op prijs. Hoe het zij: op een kommando van de demonstratie-leiding zette de menigte zich in beweging om een van tevoren uitgestippelde route door de wijk te volgen. Zij stroomde derhalve van de fabrieksingangen weg, maakte deze vrij, met het gevolg dat de werkwilligen naar binnen konden.

Van geheel andere aard en betekenis echter dan deze schijnbaar spektakulaire, in wezen volstrekt ongevaarlijke poppenkast van "links" was de proletarische solidariteitsaktie die werd ondernomen door een aantal Lon-

---

2) Wij weten waarvan wij spreken. Enkele van deze pamfletten bevinden zich in ons bezit.

3) "The Sunday Times" van 26 juni 1977.

dense postbestellers en sorteerdere. Amgezien een groot deel van de orders voor Grunwick binnenkomen via de PTT en de te ontwikkelen films ook per post naar de klaten worden teruggezonden, was hun weigering om de post voor Grunwick te behandelen een strategische zet. Het kabaal van de groepen deerde Grunwick niet, dit wél. De bestellers en sorteerdere bewezen aldus nog weer eens een keer, dat strijdende arbeiders een gewicht in de schaal kunnen werpen, de zich als zogenaamde "voorhoede" presenterende politieke groepen niet in het minst. Hun show had Grunwick onbewogen over zich heen laten gaan; niet zodra echter kwamen de PTT-ers in aktie of het bedrijf liep naar de rechter.

Een uitspraak behoefde deze niet te doen. Juist datgene wat *werkelijk* voor Grunwick een gevaar vormde werd door de alleen maar op hun prestige bedachte APEX en TUC afgewezen. Aan de aktie van de postmansen werd na enkele dagen een einde gemaakt door Tom Jackson, de als stakingsbreker beruchte sekretaris-generaal van de post-vakbond UPW. Zonder moeite slaagde hij daar niet in. Hij zag zich genoodzaakt een stok achter de deur vandaan te halen. De UPW hanteerde het dreigement, dat deze organisatie bepaalde, door haar verstrekte gratifikaties niet zou uitbetalen indien de boycot van de Grunwick-post niet zou worden gestaakt. De boze sorteerdere kapitulierten onder hevig protest 4).

Jacksons interventie bewees, dat de staking bij Grunwick dan wel van alle overige, tegelijkertijd plaats vindende ("wilde") stakingen mocht verschillen, maar dat ondanks de door de vakbeweging verleende "steun" de tegenstelling tussen vakbeweging en strijdende arbeiders onverzwakt gehandhaafd bleef. Dat de Grunwick-stakers hun strijd tenslotte toch hebben gewonnen - in dit opzicht dan dat de vakbond werd erkend en de ontslagen ongedaan werden gemaakt - is dan ook minder aan de vakbeweging te danken dan aan de rechter die bepaalde, dat de weigering van George Ward om met de APEX te onderhandelen niet in overeenstemming was met de Britse wet.

---

4) Aldus een bericht in "The Times" van 10 augustus 1977.

HOE BELGISCHE ARBEIDSTERS HUN WOEDE KOELDEN OP EEN MEDISCH CENTRUM

Van een van onze Belgische vrienden ontvingen wij de volgende informatie omtrent een konflikt dat zich onlangs heeft voorgedaan in de stad Luik en dat ertoe heeft geleid, dat er een einde kwam aan de werkzaamheden van een aldaar gevestigd gezondheidscentrum, dat zijn ontstaan dankte aan een gemeenschappelijk initiatief van een aantal in en om Luik gevestigde bedrijven en de Belgische vakbeweging.

In de stichting van het bewuste gezondheidscentrum werd voorzien in een van de bepalingen van een nieuwe kollektieve arbeidsovereenkomst tussen de bonden en 't grote Belgische staalbedrijf van Cockerill in de Luikse voorstad Seraing. Het centrum kreeg de taak van een bedrijfsarts toebedeeld, niet slechts ten behoeve van Cockerill, maar ook ten behoeve van

verscheidene andere Luikse fabrieken, die er zich op een wat later tijdstip bij aansloten. Arbeiders en arbeidsters die ziekenverlof genoten dienden zich in dit medisch centrum te laten keuren en het centrum stelde vast of zij al dan niet geschikt waren om hun werk te hervatten.

in de kortst mogelijke tijd verwierf het nieuwe gezondheidscentrum zich onder de Waalse arbeidersklasse een bijzonder slechte naam. Wie door zijn huisdokter nog voor arbeidsongeschikt werd gehouden hoefde er niet op te rekenen dat de doktoren van het medisch centrum dezelfde diagnose zouden stellen. Al mocht de vakbeweging het kersverse instituut als "een verworvenheid van de arbeidersbeweging" hebben voorgesteld en bejubeld, de "verworvenheid" haalde zich hoe langer hoe meer de vijandschap van de arbeiders op de hals.

In de cartouche-afdeling van de - eveneens bij het centrum aangesloten - wapenfabriek F;N; werkte een jonge vrouw die zwangerschapsverlof genoot. Na haar bevalling was haar toestand van die aard, dat haar huisarts meende dat dit verlof moest worden verlengd. Het medisch centrum echter verklaarde dat zij wel degelijk arbeidsgeschikt was en daarop ging zij weer naar haar werk aan de lopende band. Nog dezelfde dag voelde zij zich zó onwel worden, dat een op de fabriek aanwezige dokter haar naar huis stuurde. Opnieuw besliste het "gezondheidscentrum" dat zij aan het werk moest gaan en weer begaf zij zich naar de fabriek. Nog dezelfde dag kwam zij te overlijden.

Op dezelfde wapenfabriek in Herstel was - op een andere afdeling - de moeder van de overledene werkzaam. Deze werd door de politie van de dood van haar dochter in kennis gesteld. Daarop trok een vijfhonderdkoppige, voornamelijk uit vrouwen bestaande massa uit de fabriek naar het medisch centrum. De opgekropte woede ontladde. Het medisch personeel dat de verbolgen arbeidsters zag naderen en niet in twijfel verkeerde over hetgeen er te gebeuren stond, redde zich het vege lijf door een overhaaste vlucht. In het centrum sloegen de binnendringende vrouwen letterlijk alles kort en klein. Een ten tonele verschenen commissaris van politie bestookten zij met tomaten.

De volgende dag kwamen de arbeiders in een tiental Luikse fabrieken in aktie. Uit protest tegen het centrum en uit solidariteit met de overledene en haar woedende en geschokte kollega's begonnen zij een "wilde" staking.

In het licht van die gebeurtenissen, onder druk van de arbeiders, werd de vakbeweging tot een ferme stap genoopt. Zij zag zich genooddaakt haar relaties met het bewuste "gezondheidscentrum" te verbreken. Zij weigerde het, een "verworvenheid van de arbeiders" genoemde centrum nog langer te erkennen. Als gevolg van de weliswaar zeer korte maar desondanks uiterst felle aktie ligt het gebouw waarin voor kort nog het bewuste centrum was gevestigd er thans verlaten bij.

Uiteraard was de dood van de betrokken arbeidster voor de anders over het wel en wee van de arbeidersklasse zo spaarzame Belgische pers sensationeel genoeg om te vermelden. Er werd ook over geschreven in de blaadjes van de maoïstische groep AMADA ("Alle macht aan de arbeiders"). Haar berichtgeving echter viel op door het typerende feit, dat de relatie tussen het "gezondheidscentrum" en de gezamenlijke Belgische vakbeweging met geen enkel woord werd vermeld. De krasse werkelijkheid strookte kennelijk niet met het door AMADA gehuldigde standpunt, dat de vakbeweging ondanks alles een wapen van de arbeiders is en blijft. Om die reden moest zij de werke-

lijkheid geweld aandoen.

Overigens is de werkelijkheid niet slechts aan dit Luikse geval zichtbaar. Er doen zich de laatste tijd telkens weer in België conflicten voor waarbij duidelijk blijkt, dat de vakbeweging in het tegenvergestelde kamp staat als de werkers. Toen er op twee scheepswerven aan de Schelde, een in Temse en een in Hoboken, wilde stakingen uitbraken, hebben de bonden deze op de traditionele manier gebroken. Zij slaagden daarin door tussen de beide groepen stakers een wig te drijven. Eerst gebruikten zij al hun trucs om aan de actie in Hoboken een eind te maken, daarna lieten zij de strijd in Temse, die als een geïsoleerde actie tot mislukking was gedoemd, gewoon doodbloeden.

Tenslotte berichtte onze Belgische vriend nog, dat in het Waalse dorp Athus, dicht aan de grens met het groothertogdom Luxemburg gelegen, arbeiders die in verzet kwamen tegen de sluiting van hun bedrijf, diverse sabotagegedaden verrichtten. Zij vernielden onder andere de hoogspanningsleiding. Is het nodig om hierbij te vermelden, zo vraagt de Belgische briefschrijver, dat deze arbeiders in Athus ock geheel tegen de zin van de bonden in actie waren?

HOE KWAMEN ANDREAS BAADER, JAN RASPE EN GUDRUN ENSSLIN AAN HUN EINDE?

Terwijl dit nummer van "Daad en Gedachte" bijna gereed is, wordt bekend, dat drie leden van de Rote Armee Fraktion, namelijk Baader, Raspe en Ensslin zelfmoord zouden hebben gepleegd in de gevangenis van Stuttgart-Stammheim en dat de zogenaamde zelfmoordpoging van Irmgard Müller is mislukt. Veel, zo niet alles, wijst er op dat Baader, Raspe en Ensslin door de Duitse autoriteiten zijn vermoord. Natuurlijk wordt de zelfmoord bevestigd door het rapport van de christen-democratische regering van de deelstaat Baden-Württemberg. Maar zelfs in kringen van de FDP en de SDP - die mede de onmenselijke behandeling van de RAF-leden in de gevangenis hebben bewerkstelligd - komt men tot de konklusie dat het rapport meer vragen onbeantwoord laat dan beantwoordt. Wij zullen niet alle feiten opsommen, die een aanwijzing zijn, dat hier moord in het spel is. Ze hebben in alle kranten gestaap en zijn dus genoegzaam bekend.

Spruit onze opvatting, dat de drie RAF-leden zijn vermoord, voort uit sympathie voor de Rote Armee Fraktion? Geenszins! Wij hebben er geen enkele twijfel over laten bestaan, dat wij de guerilla-strijd van de RAF voor zinloos houden. De vernietiging van het kapitalisme wordt niet door enkele guerillas op straat bevochten, maar kan slechts het resultaat zijn van de proletarische strijd en juist daar heeft de strijd van de RAF geen enkele binding mee.

Het kapen van een vliegtuig met onschuldige vakantiegangers die met de dood worden bedreigd, kan ook ons alleen met diepe afschuw vervullen. Maar nog groter is onze afschuw van een overheid die altijd de mond vol heeft over het verdedigen van de rechtsstaat (waarmee natuurlijk niets anders wordt bedoeld dan het verdedigen der kapitalistische orde), maar ondertussen weerloze gevangenen eerst aan een onmenselijke behandeling blootstelt om ze daarna onder verdachte omstandigheden "dood te laten gaan".

Het gebeuren in de gevangenis van Stuttgart-Stammheim maakt vele emoties los, óók bij ons. We zullen zeker hierop en op het verschijnsel van de Rote Armee Fraktion nog terug komen.